

УДК 351.862/.863(497.11:410)

355.02(497.11:410)

DOI 10.5937/spm80-44286

Прегледни рад

*Милан Крстић**

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

„ГЛОБАЛНА БРИТАНИЈА” У МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЦИ И СТРАТЕШКЕ ОПЦИЈЕ СРБИЈЕ У ОДНОСИМА СА УЈЕДИЊЕНИМ КРАЉЕВСТВОМ

Сажетак

Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске званично је напустило Европску унију 2020. године. У складу са овом великом променом, званични Лондон је изградио нову интегрисану стратегију деловања тзв. „Глобалне Британије” у међународним односима. Овај рад настоји да пружи одговор на питање шта се може очекивати од политике Уједињеног Краљевства према Србији и региону, те на који ће начин стратешки избори Србије утицати на билатералне односе две државе. Како би се то утврдило, полази се од анализе стратешких докумената у области одбране и спољних послова, које је Влада Њеног Величанства објавила марта 2021. године, као и од праксе деловања Уједињеног Краљевства према Србији од 2016. године до данас. У раду се тврди да ће деловање Уједињеног Краљевства у региону бити у великој мери одређено глобалном британском стратегијом запречавања ширења руског и кинеског утицаја. Такође, тврди се и да ће, услед рата у Украјини, однос Србије према Русији и у мањој мери према Кини, примарно утицати и на будућност односа Београда и Лондона. Остале

* Имејл-адреса: milan.krstic.fpn@gmail.com.

теме које ће имати утицај биће став Београда према Косову и Метохији, Босни и Херцеговини, безбедносној сарадњи са НАТО, те друга регионална питања.

Кључне речи: Уједињено Краљевство, Велика Британија, Брегзит, Србија, стратешко деловање, спољна политика, одбрана, Русија, Кина, НАТО

УВОД

Још од прве половине 19. века, Велика Британија је утицала на прилике на Балкану, рачунајући и на околности у младој Кнежевини Србији, тада још увек под отоманским сизеренством. Британски утицај у региону је временом растао, а кулминацију је доживео у првој половини 20. века, закључно са британско-совјетским договором о подели утицаја у Москви 1944. године. Убрзо ће се центар из ког се врши кључни англосаксонски утицај на регион преместити из Лондона у Вашингтон али ће Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске (у даљем тексту: Уједињено Краљевство) и даље имати своје адуте за утицај на Балкану. Ипак, британску политику је 2016. године погодила једна темељна промена – одлука већине грађана на референдуму да желе да напусте Европску унију. Ова промена довела је до потраге за новом улогом Уједињеног Краљевства у свету. Логично, започеле су и процене и дебате какву ће улогу убудуће ова нуклеарна сила, чланица Савета безбедности Уједињених нација и једна од најутицајнијих чланица НАТО (уз Француску, а после САД) имати и на простору Западног Балкана.

Овај текст настоји да пружи одговор на питање какво је стратешко усмерење политике Уједињеног Краљевства према нашем региону и Републици Србији, те које опције Србија има на располагању у свом односу са званичним Лондоном. У раду се тврди да је деловање Уједињеног Краљевства у региону у великој мери детерминисано глобалном британском стратегијом, усмереном примарно у правцу запречавања ширења руског и, у нешто мањој мери, кинеског утицаја. Такође, тврди се и да ће однос Србије према Русији и, у мањој мери, Кини примарно утицати и на будућност односа Београда и Лондона, иако утицај свакако имају и друга питања – превасходно дијалог са Приштином, али и однос Србије према Босни и Херцеговини и безбедносна сарадња са НАТО. У првом делу рада биће приказана стратегија „Глобалне Британије” након

изласка из Европске уније (у даљем тексту: Бреگزита), односно шта су општи циљеви британског деловања у међународној политици. У другом делу рада, биће приказани британски циљеви у региону Западног Балкана, са нагласком на циљеве према Србији. Трећи део рада представља кратак преглед српско-британских односа у последњих пет година и указује на кључне трендове. Четврти и последњи део рада сумира шта би требало да буду циљеви српског деловања према Уједињеном Краљевству, те на који начин одређене стратешке, али и конкретније политичке одлуке Србије могу утицати на билатералне односе две државе.

СТРАТЕГИЈА „ГЛОБАЛНЕ БРИТАНИЈЕ” НАКОН БРЕГЗИТА

Након одлуке о изласку из Европске уније 2016. године, Уједињено Краљевство нашло се у потрази за новим спољнополитичким и безбедносним концептом и идентитетом. „Глобална Британија”, коју су најављивале политичке елите је требало да формулише своју нову политику у периоду који су обележиле турбуленције у трансатлантским односима за време мандата председника САД Доналда Трампа (2017-2021) и почетак глобалне пандемија Ковид-19. Све то је праћено и напорним преговорима о реализацији самог Бреگزита и будућности односа Уједињеног Краљевства са ЕУ, који је коначно формално спроведен тек 2020. године. На унутрашњем плану, ситуација је такође била прилично турбулентна, нарочито уочи општих избора у Уједињеном Краљевству 2017. и 2019. године, те током читавог периода коалиционе владе конзервативаца и униониста између ова два изборна циклуса, предвођене Терезом Меј. Привремена стабилизација на унутрашњем плану наступила је убедљивијом победом конзервативца Бориса Џонсона, који је 2020. године као премијер започео са припремом новог стратешког документа који би требало да усмери деловање Уједињеног Краљевства на глобалној сцени у наредних десет година, а чија је израда завршена годину дана касније.

Документ „Глобална Британија у компетитивном добу: интегрисани преглед безбедносне, одбрамбене, развојне и спољне политике” полази управо од премисе да се окружење у коме делује Британија значајно променило од последњег стратешког документа из 2015. године. Темелје за стратешко деловање Уједињеног Краљевства овај документ поставља на интегрисаној употреби комбинације различитих ресурса и средстава – од активне дипломатије и рада на решавању конфликта, преко технологије

и науке, развојних пројеката и рада на глобалном смањењу сиромаштва, па све до развоја и употребе војне моћи и интегрисаних капацитета у пет оперативних домена, рачунајући и нуклеарно оружје и сајбер компоненту (ОРМ 2021, 7). Наглашава се и да је неопходно деловање у садејству и координацији са вредносно и политички блиским државама (ОРМ 2021, 19). Оваква „паметна” (Nye 2009, 160–163) употреба и развој различитих тврдих и меких средстава требало би да допринесе осигурању кључних вредности за Уједињено Краљевство, међу којима се истичу: 1) суверенитет - рачунајући под тим право на слободан демократски избор представника, као и заштиту људских права и слобода; 2) безбедност - „заштита територије, људи, критичне инфраструктуре, демократских институција и начина живота”; 3) просперитет - економско и друштвено благостање (ОРМ 2021, 13).

Узимајући све наведено у обзир, Уједињено Краљевство је поставило неколико кључних циљева свог међународног деловања до 2025. године. Први циљ јесте „одржавање стратешке надмоћи кроз науку и технологију”, укључујући и сајбер моћ, којој се посвећује посебна пажња (ОРМ 2021, 18). Други циљ је „обликовање отвореног међународног поретка будућности”, под чиме се подразумева промовисање вредности отвореног (слободног) друштва и отворене (слободне) трговине, како у физичком, тако и у сајбер простору (ОРМ 2021, 18). Трећи прокламовани циљ је „јачање безбедности и одбране код куће и у иностранству”, рачунајући и „физички свет и онлајн свет”, при чему се наводи како НАТО остаје темељ колективне одбране у евро-атлантском региону (ОРМ 2021, 18). Коначно, четврти циљ јесте „изградња еластичности”, под чиме се подразумева „унапређење способности да се антиципира, предупреди, припреми за, одговори на и опорави од ризика” који су најразличитији у савременом свету – од екстремних временских услова до сајбер напада (ОРМ 2021, 18–19). Нарочито се наглашава потреба приоритизације одговора на ризике који произлазе из климатских промена. Поред климатских промена, тероризма, сајбер-напада и других хибридних изазова, ризика и претњи, посебно се наглашавају и две државе (ОРМ 2021, 19). Русија се недвосмислено означава као „најакутнија претња” Уједињеном Краљевству у евро-атлантском региону (ОРМ 2021, 18). Са друге стране, Кина се назива „системским такмацом” и истиче се да она представља изазов за британску безбедност, узимајући у обзир кинеску „повећану насртљивост” (ОРМ 2021, 17–22).

Одбрамбени аспекти новог стратешког приступа Уједињеног Краљевства детаљније су обрађени у документу „Одбрана у компетитивном добу”, који је такође објављен марта 2021. године. Овај документ почиње од анализе промена у стратешком

контексту, пре свега у виду промена геополитичког и геоекономског контекста, где се посебно наглашава пораст важности Индо-Пацифика и „појачана међународна насртљивост” Кине, при чему се раст кинеске моћи сматра за „комплексни, системски изазов” (MoD 2021a, 4). Са друге стране, Русија се наглашава као „највећа нуклеарна и конвенционално војна” претња, али и као највећа „претња испод нивоа рата”¹, при чему се указује на опасност од модернизације руских оружаних снага (MoD 2021a, 4). Уз истицање и свих осталих поменутих претњи из различитих домена против којих и систем одбране може и мора да пружи подршку – од нових заразних болести, па до климатских промена – наглашава се и да систем одбране мора да буде интегрисан у свих пет кључних домена – свемир, сајбер-простор, морнарица, копнени и ваздушни домен (MoD 2021a, 11). За стуб доприноса одбране „Глобалној Британији” истиче се важност НАТО и потреба за оснаживањем овог савеза (MoD 2021a, 26). Као кључни појединачни глобални партнери издвајају се остали чланови групе „Пет очију” којој припада и Уједињено Краљевство, а то су САД, Канада, Нови Зеланд и Аустралија, док се у европском контексту наглашава важност блиске сарадње са Немачком, Француском, Италијом, уз традиционално британско наглашавање савезништва са државама Источног Медитерана, пре свега Турске, али и Грчке и Кипра (MoD 2021a, 28–29).

Укупан приступ Уједињеног Краљевства садржи бројне континуитете са досадашњим деловањем, међу којима су приоритетно савезништво са САД, ослањање на колективну безбедност кроз НАТО, наставак фокуса на анти-тероризам, званична подршка универзалним људским правима широм света, подршка циљевима одрживог развоја УН (ОРМ 2021, 20). Са друге стране, постоје и одређене разлике у односу на стратешки приступ Уједињеног Краљевства из 2015. године. Прва разлика коју „Глобална Британија” истиче јесте да Британија више неће бранити *status-quo* постојећег поретка, већ да ће деловати проактивно у правцу креирања новог отвореног глобалног поретка у бројним областима које још увек нису адекватно адресиране на глобалном нивоу, попут дигиталне сфере или свемира те да ће бити активнија на промоцији демократских вредности (ОРМ 2021, 21). Друга разлика је свакако чињеница да у европском контексту Лондон више нема идентичну политику као Брисел, те да ће сада имати прецизније калибрање у одређеним случајевима када су у питању британски национални и економски интереси, иако ће на многим пољима и даље заједнички

¹ Концепт „претње испод нивоа” (*sub-threshold threat*) у британској доктрини означава претње у „сивој зони” где постоји активно непријатељство и надметање употребом различитих тактика и средстава, али које и даље не прелази праг ратног сукоба (видети Skingsley 2020).

стратешки деловати са ЕУ (ОПМ 2021, 21). Поред ових, значајне су и разлике у односу према Кини и Русији. На Кину се сада гледа као на отворени изазов и препоручује се активно глобално деловање Британије како би се на њега одговорило (ОПМ 2021, 22). Са друге стране, Русија је означена као директна и највећа претња, чак и пре почетка рата у Украјини (започетог годину дана након усвајања стратегије), пре свега у контексту угрожавања демократских вредности и ширења њеног утицаја на окружење. Додатно, проширено је и поље стратешког деловања Лондона, па је нагласак стављен и на климатске промене и борбу против глобалних здравствених изазова.

Пракса британског деловања у претходном периоду показала је приличан степен доследности у спровођењу прокламованих стратешких циљева спољне политике. Улагања у науку и технологију су чак и повећана, а Британија је брзим развојем Астра-Зенека вакцине и њеном дистрибуцијом широм света показала геополитичку важност оваквог деловања. Повећана су и британска улагања у војску, али и дипломатију и развојну помоћ, а настављено је са снажном подршком НАТО. Са друге стране, посвећеније се ради на супротстављању државама које су означене као кључни изазивачи и претње. Примера ради, у сврху запречавања утицаја Кине у Југоисточној Азији, Лондон је успео да употребом различитих инструмената војне сарадње наведе АСЕАН на стварање посебне стратешке везе са Уједињеним Краљевством (Syariafuddin, Perwita, and Prasojо 2022). Усвојен је и читав пакет рестриктивних мера према Руској Федерацији, нарочито након почетка рата у Украјини. Сарадња са ЕУ на овом плану је настављена у потпуности и делује да су разлике између Лондона и Брисела у погледу односа према истоку Европе данас мање него икада претходних деценија.

Нарочито важан аспект операционализације поменуте стратегије представља директна војна помоћ коју Уједињено Краљевство пружа Украјини у сукобу са Русијом. Током 2022. године, ова помоћ је достигла вредност од преко 2,3 милијарде фунти стерлинга, а обећана је истоветна помоћ и у 2023. години, уз додатну директну помоћ у виду обуке 30.000 украјинских војника која се спроводи у оквиру британске војне операције Интерфлекс (*Interflex*) (Mills 2023, 12–13). У погледу вредности војне помоћи Украјини, Уједињено Краљевство је на другом месту, након убедљиво првих Сједињених Америчких Држава (Masters and Merrow 2023). Лондон је преузео и обавезу обуке украјинских пилота, уз истицање да, макар скорије, неће бити испоруке британских борбених авиона Украјини, упркос апелима Кијева упућеним НАТО земљама (Mills 2023). Нови британски премијер Риши Сунак је, ипак, у вези са могућношћу испоруке авиона рекао да „ништа није искључено”, мада је у краћем року

нереално тако нешто очекивати (Mills 2023, 22). Дилеме у вези са испоруком авиона и софистициранијих врста оружја последица су операционализације стратешке одређености да се не улази у директан сукоб са Русијом, коју би овакве испоруке потенцијално могле да испровоцирају, али да се Украјина помогне максимално могуће како би однела превагу у рату и тиме битно ослабила руске, конвенционалним офанзивним, војне капацитете. С тим у вези, Влада је јасно ставила до знања од самог почетка рата да „британске и НАТО трупе не треба – и не смеју – да играју активну улогу у Украјини”, већ да је потребно помагати украјинску страну у вођењу рата (Mills 2023, 15).

Негативни економски ефекти Брегзита (превасходно проблеми у ланцима снабдевања услед недостатка радника), као и преливање негативних ефеката рата у Украјини на британску економију (превасходно нагли пораст цене енергената) довели су до нове политичке нестабилности која је исходвала одласком промотера стратегије „Глобалне Британије” Бориса Џонсона са власти 2022. године. Након само месец и по дана проведених у Даунинг стриту, и његова наследница из реда конзервативаца Елизабет (Лиз) Трас је напустила премијерско место. Турбуленције су привремено умирене формирањем кабинета на челу са конзервативцем Ришијем Сунаком, првим британским премијером азијског порекла, крајем октобра 2022. године. Међутим, нико од наследника није ни реторички, а ни у пракси спољнополитичког деловања на било који начин довео у питање стратегију „Глобалне Британије”, већ се наставило са деловањем у складу са њеним постулатима. Имајући у виду актуелну сагласност и лабуриста и либерала око основних елемената спољнополитичког деловања Уједињеног Краљевства према кључним међународним темама и изазовима, чак ни смена дуговечне власти Конзервативне партије не би суштински променила стратешко усмерење Лондона. Све ово додатно потврђује постојаност ове стратегије и важност њеног темељног проучавања за антиципацију британског деловања у наредном периоду.

ПОЛИТИКА УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА ПРЕМА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ

Однос званичног Лондона према региону Западног Балкана превасходно је детерминисан глобалним циљевима Уједињеног Краљевства. Имајући то у виду, за очекивати је да ће први британски приоритет у овом делу света бити сузбијање утицаја Русије и запречавање даљег раста утицаја Кине. У том погледу, за Лондон ће нарочито важна бити стабилност региона. Други циљ биће задржавање безбедносног прекривача

НАТО над регионом – пожељно кроз ширење НАТО на преостале државе у региону, или, алтернативно, кроз најближу могућу сарадњу са онима који остану ван НАТО. Трећи циљ биће подстицање интеграције региона у ЕУ. Иако је Уједињено Краљевство напустило Унију, приступање региона ЕУ је и даље у интересу Лондона, јер би водило стабилизацији овог простора и стварању трајно повољнијих прилика за ширење британског економског и политичког утицаја, као и за спречавање раста утицаја Русије и Кине. Четврто, Лондон ће званично инсистирати и на отворености друштава и економија у региону. У пракси, то ће подразумевати начелну подршку демократизацији и владавини права, мада она неће бити међу кључним приоритетима, јер ће стабилност и даље имати приоритет над демократијом. Далеко више ће у овом аспекту бити нагласка на подршци борби против организованог криминала и корупције, као и на подршци економској либерализацији и пројектима економске интеграције региона.

Наравно, поред ових циљева који се дедуктивно „спуштају” са глобалног нивоа, постоји и одређено регионално наслеђе претходног деловања Британије и циљеви који произлазе искључиво из регионалног контекста. У том погледу, први циљ Британије је подршка нормализацији односа Београда и Приштине, али би Лондон преферирао начин у коме би то подразумевало признање Косова и Метохије као независне државе од стране званичног Београда. Чињеница да је британска војска у мисији КФОР наводи Уједињено Краљевство у правцу тежње да се одржи стабилност и избегну било каква решења која би подразумевала ескалацију сукоба, због чега се инсистира на мирном споразумевању. Са друге стране, Лондон је био један од кључних промотера једнострано проглашене независности, па због тога инсистира на томе да споразумевање треба да иде у овом правцу. Такође, Уједињено Краљевство је посвећено и опстанку Босне и Херцеговине као целовите државе још од 1990-их година, а подржава и реформе БиХ које би јој омогућиле напредовање у евро-атлантским интеграцијама. Наравно, ова два циља се посматрају и као компатибилна са општим циљем коначног „прекривања” читавог региона НАТО и ЕУ чланством, те запречавања руског и кинеског утицаја. Британска логика је и да отворена питања у БиХ и у вези са Косовом и Метохијом повећавају утицај Русије на Србију, па да је напредак у решавању ових питања користан и у домену супротстављања главним изазивачима у региону.

Узимајући ово у обзир, примећује се висок степен усклађености у деловању са Бриселом у овом региону. Фактички, није се много променило у односу на период када је Уједињено Краљевство било у Унији, јер је и тада Лондон у спољнополитичком смислу био „пола унутра – пола напољу”, али је на Западном Балкану Лондон деловао

прилично усаглашено са Бриселом (Hill 2019, 276–278). Постоје два кључна разлога за овакав континуитет. Први је чињеница да овај регион није од највећег политичког и економског приоритета за Британију, иако свакако да, као део европског континента, није маргиналан. Чињеница да није међу приоритетима смањује посебности интереса Британије и доводи до пресликавања британских глобалних циљева на овај регион. Наравно, постоје одређене регионалне специфичности, па ће тако Британија директније и мање критички подржавати косовске Албанце, него што ће то чинити ЕУ, чијих пет чланица не признаје једнострано проглашену независност. Но, овакве британске специфичности постојале су и док је била чланица ЕУ, тако да ни ово није дисконтинуитет. Други разлог јесте то што је од почетка рата у Украјини 2022. године дошло до веће кохезије циљева глобалног Запада (а пре свега ЕУ, САД и Уједињеног Краљевства) у деловању према Русији. То подразумева да се, услед заједничке претње, разлике између Лондона и Брисела смањују и да се делује прилично сложено у регионима у којима се перципира да је потребно смањити руски утицај.

Складно деловање ЕУ и Уједињеног Краљевства је за очекивати да опстане и у наредним годинама. Овакав сценарио је као могући предвидео и теоретичар Кристофер Хил још 2019. године у својој књизи о будућности британске спољне политике (Hill 2019, 296–298). Поновно усмеравање у правцу биполарне поделе у Европи на релацији Запад – Русија доводи до смањивања подела које постоје у хетерогеном западном корпусу. Престанком рата у Украјини и смањивањем тензија између Москве и Запада, ова кохезивност Лондона са ЕУ би била смањена. Смањење кохезије могла би узроковати и промена приступа САД, имајући у виду блискост Лондона и Вашингтона, као и чињеницу да у периоду од 2017. до 2021. године ЕУ и Вашингтон, за време председника Трампа, у многим аспектима (па чак и неким који се односе на Западни Балкан) нису деловали потпуно усклађено (Krstić 2021). Но, за сада такав сценарио делује прилично нереално, у најмању руку до 2025. године и почетка новог председничког мандата, за који је још увек веома рано прогнозировать коме ће припасти и какве ће бити реперкусије исхода избора на нас. Свакако, Лондон ће задржати и своје посебности - пре свега, приоритетни нагласак на улози НАТО (са фокусом на ширење), већа подршка Приштини, већи степен притиска на промене у БиХ – али у том домену неће деловати одвојено и неусклађено са ЕУ, од које очекује и помоћ у остваривању циљева стабилизације региона и смањивања руског и кинеског утицаја.

У склопу својих намера да активно делује према овом региону, Џонсон је крајем 2021. године именовао ваздухопловног генерала сэра Стјуарта Пича (*Sir Stuart Peach*) за

специјалног представника за Западни Балкан (Foreign, Commonwealth and Development Office 2021). Динамика његових посета региону почетком 2023. године кореспондирала је са интензивном дипломатском активношћу специјалног изасланика ЕУ за дијалог Миросава Лајчака и заменика помоћника државног секретара САД Габријела Ескобара у вези са предложеним новим споразумом Београда и Приштине. Активна подршка предложеном плану указала је да Лондон и даље жели да буде барем посредан учесник у регионалним питањима, посебно наглашавајући важност смањивања утицаја Русије. Међутим, Лондон је у погледу утицаја на динамику косовско-метохијског питања ипак у другом плану у односу на Париз и Берлин, који су преузели водећу улогу у концептуализацији плана и чије дипломате су, заједно са поменутих европским и америчким дипломатама, водиле кључну улогу у преговорима Београда и Приштине у вези са овим питањем од јесени 2022. године. Због тога се може рећи да је и на овом примеру евидентно како Лондон свакако не може водити потпуно аутономну политику у региону, али може имати свој простор за утицај унутар основних начела деловања политичког Запада према региону, који превасходно формулишу Брисел, Берлин, Париз и Вашингтон.

БИЛАТЕРАЛНИ ОДНОСИ УЈЕДИЊЕНОГ КРАЉЕВСТВА И РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НАКОНА БРЕГЗИТА

Историјат билатералних британско-српских односа прилично је дугачак и датира још од 1837. године, када је и први британски дипломата Џорџ Хоџес (*George Hodges*) постао конзул у Србији (Markovich 2018, 193). У различитим фазама, односи су варирали од савезничких у два светска рата, па до непријатељских током бомбардовања Савезне Републике Југославије 1999. године. Ипак, односи су у великом делу историје били прилично интензивни, нарочито у периодима када је Британија била посебно заинтересована за Балкан. Од почетка 21. века, Уједињено Краљевство је подржавало чланство Србије у Европској унији и помогло њену брзу реинтеграцију у међународне организације након промене режима, као и отпис дугова (Joksimović 2018, 427). Међутим, Лондон је у исто време био један од кључних заговарача политике условљавања, која је подразумевала да Београд не може да напредује ка чланству док не спроведе у потпуности сарадњу са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију у Хагу, а потом и док не напредује у дијалогу са Приштином (Joksimović 2018, 423–427). Активна подршка Уједињеног Краљевства приштинским властима у

њиховој намери да једнострано прогласе независност од Србије довела је до озбиљнијег захлађења у билатералним односима, које ће бити делимично превазиђено са почетком директних преговора Београда и Приштине. Но, одређене британске одлуке, попут предлагања Декларације о Сребреници у Савету безбедности Уједињених нација 2015. године (Živković 2015), те покушаја да се расправа о Косову и Метохији скине са дневног реда Савета безбедности (Danas 2018), поново су подизале напетости у званичним политичким односима.

Од тренутка када је изгласан излазак Уједињеног Краљевства из Европске уније на референдуму, деловало је да ће Лондон појачати своје самостално деловање у овом делу света. У референдумској години, Београд су посетили тадашњи британски принц, а данашњи краљ Чарлс (N1 2016), као и Борис Џонсон, доскорашњи премијер, а тадашњи министар спољних послова (Štetin-Lakić 2016). У претходних пет година догодили су се одређени помаци који указују на повећану интеракцију и зближавање Београда и Лондона, а састанци представника две државе на министарском нивоу су постали редовни (Vlada Republike Srbije [VRS] 2020). Председник Србије добио је и званичну позивницу за присуствовање церемонији крунисања краља Чарлса III почетком маја 2023. године (Predsednik Republike Srbije 2023). Са радом је 2018. године започео и портал британског јавног сервиса Би-Би-Си (BBC) на српском језику. Но, одсуство посете премијера Уједињеног Краљевства Београду, што се последњи пут догодило приликом посете Маргарет Тачер 1980. године, указује да односи још увек нису на толико високом степену. Није у скоријем периоду било ни свечаних пријема на највишем нивоу у Лондону за српске највише званичнике, попут оних које су имали Војислав Коштуница и Зоран Ђинђић почетком 21. века (Krstić 2020, 281), или какав је 2021. године уприличен црногорском премијеру Здравку Кривокапићу (Kabinet predsjednika Vlade Crne Gore 2021). Останак на снази визног режима за грађане Србије при уласку у Уједињено Краљевство такође је индикатор да и даље постоји велики простор за напредак и у домену односа грађана. Ипак, приметно је да у последњих пет година долази до интензивирања односа, са посебним нагласком на сферу безбедности и одбране, као и на сферу економских односа и пословне сарадње.

Већ неколико година успешно функционише стратешки дијалог у области безбедносне политике између српских и британских министарстава спољних послова и

одбране (МО 2019, 2020, 2021).² Британски секретар (министар) одбране Бен Волас посетио је 2021. године Београд, што је прва посета највишег британског одбрамбеног званичника Београду у историји (MoD 2021). Приликом његове посете, потписан је Аранжман за унапређење сарадње у области одбране између две државе, што представља важан корак напред у одбрамбеној сарадњи (VRS 2021). Наглашена је и важност заједничких вежби, а Волас је истакао и да је, примера ради, на мултинационалној војној вежби „Платинасти вук 2021” одржаној мало пре његове посете у бази „Југ” код Бујановца, Уједињено Краљевство имало највећи контингент од свих страних партнерских земаља Војске Србије (MoD 2021). Од 2021. године, припадници Војске Србије учествују са колегама из британске војске заједнички у Снагама за очување мира УН на Кипру, што представља један од најважнијих елемената директне војне сарадње две државе (МО 2021). На пролеће 2022. године тадашњи министар одбране Републике Србије Небојша Стефановић потврдио је да Србија разматра набавку вишенамених борбених авиона Тајфун, те да се у разговорима са Британцима разматрају могућности набавке половних или нових авиона (Vojinović 2022). Треба напоменути да на овом плану још увек ништа конкретно није урађено, те да је потврђено како Србија паралелно преговара и о набавци француских авиона Рафал (Vojinović 2022a). Ипак, разматрање ове трансакције са обе стране сведочи о већем степену повезаности између Лондона и Београда у пословима одбране, јер ни Лондон не продаје авионе државама које не сматра политички блиским, нити Београд набавља оружје од држава са којима нема стратешку сарадњу у сектору одбране.

До одређеног напретка дошло је и у сфери економских односа. Важан билатерални уговор којим се регулишу економски односи Београда и Лондона по изласку Уједињеног Краљевства из ЕУ, потписан је 2021. године и назива се Споразум о партнерству, трговини и сарадњи (Zakon o potvrđivanju Sporazuma o partnerstvu, trgovini i saradnji između Vlade Republike Srbije i Vlade Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske [ZPSPTS] 2021). Тренутно стање у укупним економским односима свакако би могло бити боље, јер Уједињено Краљевство није у првих 20 спољнотрговинских партнера Србије по обиму робне размене (Republički zavod za statistiku 2022, 321–322), док је Србија тек 93. спољнотрговински партнер Уједињеног Краљевства (Department for Business and Trade 2023). Но, у области трговине услугама, Уједињено Краљевство је

² Током 2022. године консултације нису одржане због избора у Србији почетком априла и чекања да се формира нова влада све до јесени, а потом и због политике нестабилности у Лондону током јесени исте године. Наредни састанак је одржан јануара 2023. године.

међу најважнијим спољнотрговинским партнерима Србије, са значајним трендом повећања размене и суфицитом Србије од чак 422 милиона (Tanjug 2023). Такође, одређене британске инвестиције у Србију биле су значајне за српску економију, попут куповине Дуванске индустрије Врање од стране компаније Бритиш-Американ Тобако (*British-American Tobacco*), или великих инвестиција компанија Ендава (*Endava*), Агена Технологи (*Agena Technology*), Аптив Пакард (*Aptiv Packard*) и сл. (Ministarstvo spoljnih poslova [MSP] n.d.). Уједињено Краљевство је било 13. највећи инвеститор у Србији од 2010. до 2020. године (MSP n.d.). Британске компаније су важне и за развој инфраструктуре, па тако тренутно америчко-британско-турски конзорцијум Бехтел-Енка (*BechtelEnka UK Limited*) ради на изградњи „Моравског коридора” – аутопута од Појата до Прељине (MSP n.d.). Британија је била и 15. највећи билатерални донатор развојне помоћи Србији током претходне деценије. Очекује се да ће нови споразум дати додатни замањ сарадњи, нарочито у областима попут транспорта и инфраструктуре, аутомобилске индустрије, енергетике, рударства, животне средине итсл. (Government of the United Kingdom 2021). Споразумом је предвиђена и институционализација економске сарадње оснивањем Савета за партнерство, трговину и сарадњу (ZPSPTS 2021).

Кључни проблеми у сарадњи и даље се везују за различити поглед на питање Косова и Метохије, те на одређене разлике у погледима на Босну и Херцеговину. Ипак, у последњем периоду је све значајније и питање односа Београда са Москвом, чији утицај Лондон настоји да запречи, а што ће нарочито добити на интензитету од рата у Украјини. У поменутом одбрамбеном стратешком документу, објављеном годину дана пре почетка актуелног рата, Украјина је нарочито истакнута као држава којој је потребно помоћи у изградњи одбрамбених капацитета због деловања Русије, при чему се истиче важност сарадње са државама у региону Црног мора – Бугарском, Грчком, Румунијом и Турском (MoD 2021a). Имајући у виду важност коју Лондон придаје Украјини, запречавање руског утицаја свуда где он има утемељење на континенту, а нарочито у Србији, додатно је добило на значају од фебруара 2022. године, те да ће односи Београда са Москвом свакако директно утицати и на односе са Лондоном. Слично је и за односе са Пекином, али у много мањој мери, јер су приоритетни региони у којима се планира контрирање кинеском утицају ван европског континента, па блиски односи Београда и Пекинга ипак нису (барем не још увек) проблем за односе са Лондоном. Такође, услед тренутног фокуса на реалполитичке аспекте, није за очекивати да ће стање демократије и владавине права у Србији бити предмет интересовања Уједињеног Краљевства у

наредном периоду, осим уколико се не би угрозили одређени британски субјекти који послују у Србији.

ПЕРСПЕКТИВЕ ДЕЛОВАЊА СРБИЈЕ ПРЕМА УЈЕДИЊЕНОМ КРАЉЕВСТВУ

Узимајући све у обзир, можемо рећи да је Уједињено Краљевство држава од умереног значаја за Србију у овом тренутку, али да постоји тренд пораста њене важности у одређеним секторима. Политички, Уједињено Краљевство је значајан актер, јер је чланица Савета безбедности Уједињених нација и јер је политички релативно утицајна широм света. У том погледу, британско деловање може значајно утицати на одређена политичка питања, као што је косовско питање. Ипак, британским иступањем из ЕУ смањила се релевантност Лондона да директно утиче на европски пут Србије, па је у том аспекту Лондон сада мање политички важан актер него раније. Безбедносно, пак, Уједињено Краљевство је веома важно. Прво, британски војници у КФОР-у су важни за безбедност Срба на КиМ, док НАТО, у коме је Уједињено Краљевство веома важан члан, покрива готово читаво окружење Србије (осим БиХ). Друго, Војска Србије све интензивније сарађује са британским колегама. Треће, Србија разматра и набавку модерног британског оружја, што би стратешки веома повезало две државе. И у овом аспекту Британија тренутно није важнији партнер Србији од САД или Русије (са којима је постојало више заједничких вежби и више набавки оружја, те које су војно и моћније од Уједињеног Краљевства), али постоји озбиљан тренд пораста њене релевантности. Коначно, економски је Британија далеко мање релевантна него ЕУ, са којом Србија има готово 60% економске размене (при чему се нарочито истичу Немачка и Италија), као и Кина, која је од 2022. постала најважнији увозни партнер (Privredna komora Srbije n.d.). Ипак, у трговину услугама, инвестицијама и развојној помоћи, Лондон је важан партнер и Србија има приличне користи од сарадње у овом аспекту.

Из свега наведеног, произлази да би циљ Србије у наредном периоду требало да буде да покуша да се политички, безбедносно и економски приближи Лондону, али и да се у исто време одупре захтевима Лондона који се противе националним интересима Србије (Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije 2019). Под тим се превасходно мисли на могуће британске притиске у вези са признањем Косова и Метохије као државе и на смањење надлежности Републике Српске у Босни и Херцеговини, те на евентуалне притиске или подстицаје за формалним ступањем у чланство НАТО. Поставља се оправдано питање да ли ће паралелно постизање оба циља – и приближавања Лондону,

и избегавања његових оштријих захтева – бити могуће у наредном периоду. У овом тренутку делује да овакав сценарио није неизводљив. Наставком дијалога са Приштином и напретком у овом процесу, али без пристанка на признање једнострано проглашене независности, Србија може послати позитивну поруку Лондону о сопственој конструктивности без одустајања од своје целовитости. Сигнализирањем Републици Српској да пристане на мање компромисе око изборног закона у БиХ и да њено руководство престане са сецесионистичким наративом, али уз апсолутну подршку Бањалуци у томе да се не смеју губити даља дејтонска овлашћења ентитета, може се остварити циљ очувања Републике Српске унутар БиХ, уз паралелно слање и позитивне поруке о конструктивности Западу, па и Лондону. Коначно, што ближе сарадњом са НАТО кроз Партнерство за мир, па и билатералном сарадњом са Уједињеним Краљевством, али без ступања у чланство, може се умањити безбедносна дилема и смањити могући притисак Лондона и осталих западних актера на Србију да ипак ступи у НАТО, који би могао доћи услед заоштравања односа са Руском Федерацијом.

Односи са Русијом и Кином остаће међу највећим питањима која ће детерминисати и односе Београда са Лондоном. Да је дугорочна намера Лондона да кроз блиску сарадњу са Београдом у сектору одбране сузбије утицај Москве, сугерисало је и писање британске штампе како поменути споразум (Аранжман) о сарадњи у области одбране предвиђа и сарадњу у смањивању „малигног утицаја Русије” (Telegraph 2021). Иако су обе стране демантовале да постоји оваква одредба у документу, делује да британска страна тумачи дух блиске сарадње са Србијом управо у овом контексту. Но, Кина и Русија свакако јесу по бројним критеријумима важнији партнери Србије од Уједињеног Краљевства, па би, да је реч само о овом аспекту, одговор на питање шта би Србија требало да чини био прилично лак. Ипак, блискост са Москвом у овом тренутку негативно утиче не само на блискост са Лондоном, већ и на блискост са укупним политичким Западом, рачунајући под тим појмом и ЕУ, и највећи број њених држава чланица, и САД, и Уједињено Краљевство. До почетка рата у Украјини, ова тема није била међу приоритетима Запада, у односу на друге регионалне теме. У тој констелацији, дилема како се определити према Руској Федерацији и да ли се ускладити са мерама које Запад усмерава према Москви због Украјине постаје много озбиљнија тема, око које је потребно озбиљно извагати све трошкове које са собом носе различите опције. Са друге стране, сарадња са Кином још увек није некомпатибилна са добрим односима и са Западом, иако све више и овај однос долази на радар.

С тим у вези, Србија ће имати пред собом три основна стратешка правца у наредном периоду. Први подразумева потпуну оријентацију ка сарадњи са Западом, увођење санкција Русији и престанак продубљене сарадње у безбедносном сектору са Кином. Тиме би се четири стуба спољне политике фактички свела на два – ЕУ и САД, који у овом тренутку делују прилично блиско, а створио би се потенцијал да и Лондон постане, можда не баш нови „трећи стуб”, али свакако једна од тачака ослоња. Други избор јесте наставак продубљене сарадње са Кином, а у одређеним аспектима и са Русијом (мада мање него раније због физичких ограничења, попут немогућности да руски званичници долете у Београд) у сектору безбедности и покушај настављања политике четири стуба, уз јасан нагласак да ниједан стуб није важнији од неког другог. Трећи избор је покушај да се јасно покаже оријентисаност ка ЕУ и приоритизација овог „стуба” спољне политике, али да се односи са Москвом не наруше темељније, те да односи са Пекингом наставе да се несметано развијају. То подразумева деловање у правцу смањивања извора руског утицаја, кроз имплементацију француско-немачког плана („Охридског договора” из 2023. године) за Косово и Метохију и даљи напредак у дијалогу (чиме се смањује руски политички утицај), затим кроз рад на диверсификацији извора природног гаса (чиме се смањује руски енергетски утицај) и рад на промени наратива о блискости са Русијом кроз инсистирање српских власти на важности ЕУ (чиме се смањује руски утицај на јавно мњење). Све то је праћено активнијим формама подршке Украјини, гласањем за резолуције у којима се подржава њен интегритет, али без увођења санкција Русији (уз могуће увођење само ограничених симболичких санкција у перспективи). Овакав приступ најближи је тренутној политици Србије.

Први избор би засигурно допринео приближавању кључним западним актерима, рачунајући и Лондон, али уз веома негативне реперкусије за односе са Москвом и Пекингом. Имајући у виду гасну зависност Србије од Русије, те растућу економску важност Кине, оваква опција би на кратки рок носила са собом много трошкова. Други избор би вероватно водио у средњем року у правцу удаљавања и пада у квалитету односа са западним актерима, рачунајући и Лондон, што потенцијално може бити критично имајући у виду окруженост државама НАТО и економску зависност од држава ЕУ. Ефекти трећег избора су и даље неизвесни и поставља се питање да ли је могуће довољно задовољити Запад, а не наљутити Москву у исто време. За сада делује да је трећи избор релативно успешан на кратак рок, али се поставља питање колико дуго је он стратешки одржив и да ли ће опстати до тренутка хипотетичке деескалације односа Москве и Запада, што би био најповољнији сценарио по Србију. Такође, поставља се и питање да

ли су уступци предвиђени Охридским договором којима се задовољава Запад у косовско-метохијском питању ипак превелико одрицање од одређених интереса Србије у односу на оно што се добија заузврат. За сада овакав приступ даје резултате и у погледу несмањеног квалитета односа са Лондоном, без обзира на очекиване турбуленције након почетка рата у Украјини. Будуће опредељивање Србије за један од ова три стратешка избора у наредним годинама ће у великој мери ће одредити и квалитет односа Србије са Западом, па и са Уједињеним Краљевством.

Но, неvezано од стратешке одлуке коју Србија донесе по овом питању, а која ће бити најважнија, постоје одређени практични и тактички кораци које Србија може направити у сваком случају како би побољшала своје односе са Уједињеним Краљевством, не одступајући од сопствених интереса. Већи фокус на српску дијаспору у Уједињеном Краљевству требало би да буде кључни инструмент активнијег приступа. Недавно је од стране једне британске држављанке српског порекла покренута званична петиција за укидање виза за краткотрајне боравке за грађане Србије (Maričić 2023). Петиција је у кратком року прикупила више од 10.000 потписа потребних за одговор Владе Његовог Величанства на исту, а уколико до октобра прикупи више од 100.000 потписа о овој теми ће морати да се изјасни и Парламент Уједињеног Краљевства (Maričić 2023). Усаглашено дипломатско деловање Србије и активан приступ српске дијаспоре у прикупљању потписа британских држављана и лобирању за ову тему код посланика у својим изборним јединицама могли би повећати шансе за успех овакве иницијативе, која би могла представљати и значајан допринос развоју српско-британских односа. Долазак краља Чарлса III на престо такође представља шансу за побољшање српско-британских односа, имајући у виду његово интересовање за заштиту српске религијске баштине, пре свега кроз помоћ за обнову манастира Хиландар. У том контексту су од важности веза које поседују српска и британска краљевска породица, као и Српска православна црква и Англиканска црква.

Постоји и читав низ других конкретних мера на којима треба радити, као што су продубљивање сарадње парламената, локалних самоуправа, организација цивилног друштва, спортских и културних организација, најближа могућа сарадња у борби против организованог криминала и тероризма, заједнички рад на адресирању климатских промена, подршка британском концепту отворене дигиталне економије и отвореног интернета, продубљена сарадња у ИТ сектору и услугама, мотивисање Лондона да се укључи у спровођење процеса економске интеграције региона (реализацију пројекта Отворени Балкан) и да увиди и сопствене економске интересе у оваквој иницијативи...

Нарочито је важно подстицање сарадње у области сајбер-безбедности, отворене економије и друштва, те развоју науке и технологије, имајући у виду да су ове области, као што је већ речено, високо рангиране у хијерархији циљева Уједињеног Краљевства. Наравно, треба радити и на јавној дипломатији Србије у Уједињеном Краљевству, а отварање „Креативне амбасаде” Србије у центру Лондона, најављено за другу половину 2022. године, представља добар корак у том правцу (Srbija stvara n.d.).

ЗАКЉУЧАК

Иако није међу кључним актерима, билатерални односи са Уједињеним Краљевством су веома важни за Србију. У последњим годинама се повећава утицај сарадње са Уједињеним Краљевством на сектор безбедности и на економију у Србији. Званични Лондон је, након изласка из Европске уније, поставио нове стратешке циљеве у свом међународном деловању, који обухватају и запречавање раста утицаја Русије и Кине. У контексту деловања према Западном Балкану, то ће значити да ће настојање да се спречи ширење утицаја ове две државе, а нарочито Русије, бити приоритет британског приступа, нарочито у контексту актуелног сукоба у Украјини. Поред тога, постоје и други приоритети британске спољне политике према овом региону, попут имплементације Охридског договора о односима Београда и Приштине (уз пожељно доцније признање једнострано проглашене независности од стране Београда), реформи у Босни и Херцеговини које би омогућиле евроатлантске интеграције ове државе, те даљег ширења НАТО, или најближе безбедносне сарадње са државама које нису чланице овог савеза. Стратешки избори Србије ће утицати у великој мери на будућност односа Београда и Лондона, а нарочито важан ће бити однос Србије са Руском Федерацијом. Имајући у виду просторно ограничење, овај рад није имао амбицију да адресира све аспекте српско-британских односа и да пружи прогнозе о њиховој перспективи. Будући радови на ову тему требало би да се додатно фокусирају на друге аспекте српско-британски односа, превасходно у доменама културе, науке, енергетике, као и у другим важним пољима. Такође, будућа истраживања требало би да тестирају да ли ће конкретни потези Србије у предстојећем турбулентном периоду заиста имати последице које су сугерисане овим радом. Тренутак у коме је рад написан је прилично турбулентан и оставља простор за велике промене у кратком временском периоду, имајући у виду актуелну поларизацију европског поретка. Ипак, у раду су исказани стратешки

приоритети Уједињеног Краљевства који су старији од актуелног контекста изазваног почетком рата у Украјини, те који делују као прилично дуготрајни. Из оваквих околности, одлучиоци у српској спољној политици би требало да извуку поуке и да их узму у обзир приликом повлачења стратешких потеза са дугорочним реперкусијама.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Danas. 2018. „Velika Britanija nije stavila Kosovo na dnevni red u SB.” *Danas*. 2. avgust 2018. <https://www.danas.rs/vesti/politika/velika-britanija-nije-stavila-kosovo-na-dnevni-red-u-sb/>.
- Department for Business and Trade. 2023. “Trade and Investment Factsheets: Serbia.” *HM Government*. 18 May 2023. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1156509/serbia-trade-and-investment-factsheet-2023-05-18.pdf.
- Foreign, Commonwealth and Development Office. 2021. “UK announces new Special Envoy to the Western Balkans.” *HM Government*. 2 December 2021. <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-new-special-envoy-to-the-western-balkans>.
- Government of the United Kingdom. 2021. “Overseas Business Risk – Serbia.” *HM Government*. 4 February 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/overseas-business-risk-serbia/overseas-business-risk-serbia>.
- Hill, Christopher. 2019. *The Future of British Foreign Policy: Security and Diplomacy in a World after Brexit*. Cambridge: Polity Press.
- Joksimović, Aleksandra. 2018. “The Relations Between the United Kingdom and the FR Yugoslavia (Serbia and Montenegro) in 2000-2005.” In: *British-Serbian Relations: From the 18th to the 21st Centuries*, eds. Slobodan G. Markovich, 419–438. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Political Science, Zepter World Book.
- Kabinet predsjednika Vlade Crne Gore. 2021. „Krivokapić – Džonson: Historijski susret premijera Crne Gore i Ujedinjenog Kraljevstva.” *Vlada Crne Gore*. 7. jul 2021. <https://www.gov.me/en/article/pm-krivokapic-to-pay-two-day-visit-to-the-united-kingdom-and-meet-with-boris-johnson>.
- Krstić, Milan. 2020. „Strategije destigmatizacije u spoljnoj politici država: studija slučaja spoljne politike Republike Srbije od 2001. do 2018. godine.” Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka.

- Krstić, Milan. 2021. "Continuity and changes in the US foreign policy towards the Western Balkans during the first year of Biden's presidency: Third Obama's or second Trump's term." *Politika nacionalne bezbednosti* 21 (2): 175–200. doi: 10.22182/pnb.2122021.9.
- Maričić, Slobodan. 2023. „Srbija, Britanija i vize: Da li onlajn peticija može da donese lakši put u London.” *BBC News na srpskom*. 19. april 2023. <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-65325426>.
- Markovich, Slobodan G. 2018. "British Diplomats in Belgrade and Serbian Ministers at the Court of St. James's, 1873-1919." In: *British-Serbian Relations: From the 18th to the 21st Centuries*, eds. Slobodan G. Markovich, 193–218. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Political Science, Zepter World Book.
- Masters, Johnatan and Will Merrow. 2023. "How Much Aid Has the U.S. Sent Ukraine? Here Are Six Charts." Council on Foreign Relations. 22 February 2023. <https://www.cfr.org/article/how-much-aid-has-us-sent-ukraine-here-are-six-charts>.
- Mills, Claire. 2023. "Military assistance to Ukraine since the Russian Invasion: Research Briefing." *House of Commons Library*. 30 March 2023. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf>
- Ministarstvo odbrane [MO]. 2019. „Bilateralne konsultacije sa Ujedinjenim Kraljevstvom.” *Ministarstvo odbrane Republike Srbije*. 7. februar 2019. <https://www.mod.gov.rs/cir/13605/bilateralne-konsultacije-sa-ujedinjenim-kraljevstvom-13605>.
- Ministarstvo odbrane [MO]. 2020. „Bilateralne konsultacije Srbije i Ujedinjenog Kraljevstva u oblasti bezbednosne i odbrambene politike.” *Ministarstvo odbrane Republike Srbije*. 12. mart 2020. <https://www.mod.gov.rs/cir/15168/bilateralne-konsultacije-srbije-i-ujedinjenog-kraljevstva-u-oblasti-bezbednosne-i-odbrambene-politike-15168>.
- Ministarstvo odbrane [MO]. 2021. „Bilateralne konsultacije u oblasti bezbednosne i odbrambene politike Srbije i Ujedinjenog Kraljevstva.” *Ministarstvo odbrane Republike Srbije*. 19. maj 2021. <https://www.mod.gov.rs/cir/17394/bilateralne-konsultacije-u-oblasti-bezbednosne-i-odbrambene-politike-srbije-i-ujedinjenog-kraljevstva-17394>.
- Ministarstvo spoljnih poslova [MSP]. n.d. „Ujedinjeno Kraljevstvo: bilateralni odnosi.” *Ministarstvo spoljnih poslova*. Poslednji pristup 27. aprila 2023. <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/ujedinjeno-kraljevstvo>.

- Ministry of Defence [MoD]. 2021. "Ben Wallace is first ever Defence Secretary to visit Serbia." *HM Government*. 18 June 2021. <https://www.gov.uk/government/news/ben-wallace-is-first-ever-uk-defence-secretary-to-visit-serbia>.
- Ministry of Defence [MoD]. 2021a. "Defence in a competitive age." *HM Government*. March 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974661/CP411_-_Defence_Command_Plan.pdf.
- N1. 2016. „Princ Čarls se sastao sa Vučićem, Nikolićem, Patrijarhom.” *N1*. 16. mart 2016. <https://rs.n1info.com/vesti/a143362-princ-carls-u-beogradu/>.
- Nye, Joseph. 2009. "Get Smart: Combining Hard and Soft Power." *Foreign Affairs* 88 (4): 160–163.
- Office of the Prime Minister [OPM]. 2021. "Global Britain in a competitive age." March 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security__Defence__Development_and_Foreign_Policy.pdf.
- Privredna komora Srbije [PKS]. n.d. „Pregled spoljnotrgovinskih kretanja - bilateralni odnosi Srbije i drugih zemalja sveta.” *Privredna komora Srbije*. 27. april 2023. <https://pks.rs/pregled-spoljnotrgovinskih-kretanja>.
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 2022. Statistički godišnjak Republike Srbije 2022. Beograd: Republički zavod za statistiku. <https://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/publikacije/?d=2&r=>.
- Skingsley, Juliet. 2020. "Countering Threats Below the Threshold of War." *Chatham House*. 2 December 2020. <https://www.chathamhouse.org/2020/12/countering-threats-below-threshold-war>.
- Srbija stvara. n.d.. „Prva kreativna ambasada Republike Srbije.” Srbija stvara. Poslednji pristup 27. april 2023. <https://serbiacreates.rs/projekat/прва-креативна-амбасада-републике-срб/?pismo=cir>.
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije” br. 94/2019-13 — dr. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>.
- Syariafuddin, Kurniawan, Anak Agung Perwita and Munif Prasajo. 2022. "The utilization of military power in foreign policy: A case study of the acceptance of the United Kingdom as a dialogue partner for ASEAN." *Jurnal Perahanan* 8 (1): 11–21. doi: <http://dx.doi.org/10.33172/jp.v8i1.1335>.

- Štetin-Lakić, Jovana. 2016. „Džonson: Politički napredak i ekonomski uspeh Srbije.” *N1*. 10. novembar 2016. <https://rs.n1info.com/vesti/a207278-aleksandar-vucic-i-boris-dzonson-u-beogradu/>.
- Tanjug. 2023. „Momirović: Prošla godina rekordna kada je reč o ukupnoj robnoj razmeni sa UK.” *Radio-televizija Vojvodine*. 11. maj 2023. https://rtv.rs/sr_lat/ekonomija/momirovic-prosla-godina-rekordna-kada-je-rec-o-ukupnoj-robnoj-razmeni-sa-uk_1443924.html.
- Telegraph. 2021. “UK signs deal with Serbia to counter ‘malign influence’ of Russia.” *Telegraph*. 18 June 2021. <https://www.telegraph.co.uk/news/2021/06/18/defence-secretary-signs-britain-closer-military-relationship/>.
- Vlada Republike Srbije [VRS]. 2020. „Jačanje bilateralnih odnosa Srbije i UK nakon pandemije.” *Vlada Republike Srbije*. 19. jun 2020. <https://www.srbija.gov.rs/vest/474273/jacanje-bilateralnih-odnosa-srbije-i-uk-nakon-pandemije.php>.
- Vlada Republike Srbije [VRS]. 2021. „Srbija i UK potpisale Aranžman o unapređenju saradnje u oblasti saradnje u oblasti odbrane.” *Vlada Republike Srbije*. 16. jun 2021. <https://www.srbija.gov.rs/vest/553989/srbija-i-uk-potpisale-aranzman-o-unapredjenju-saradnje-u-oblasti-odbrane.php>.
- Vojinović, Petar. 2022. „Prva zvanična reakcija Velike Britanije na mogući prodaju polovnih ‘Tajfuna’ Srbiji.” *Tango Six*. 29. april 2022. <https://tangosix.rs/2022/29/04/prva-zvanicna-reakcija-velike-britanije-na-mogucu-prodaju-polovnih-tajfuna-srbiji/>.
- Vojinović, Petar. 2022a. „Razjašnjena nedelja najave novih nabavki za RV i PVO: Srbija zadržava tri eskadrole borbenih aviona, Rafal i Tajfun najveći konkurenti, F-16 ispao iz razmatranja.” *Tango Six*. 18. april 2022. <https://tangosix.rs/2022/18/04/razjasnjena-nedelja-najave-novih-nabavki-za-rv-i-pvo-srbija-zadrzava-tri-eskadrole-borbenih-aviona-rafal-i-tajfun-najveci-konkurenti-f-16-ispao-iz-razmatranja/>.
- Zakon o potvrđivanju Sporazuma o partnerstvu, trgovini i saradnji između Vlade Republike Srbije i Vlade Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske [ZPSPTS], „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 13/2021 – dr. zakon, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/mu/skupstina/zakon/2021/13/1/reg>.
- Živković, Zvezdan. 2015. „Ruski veto blokirao rezoluciju o Srebrenici, oštre reakcije SAD i Britanije.” *Slobodna Evropa*. 8. jul 2015. <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-o-srebrenici-nije-prosla-rusija-ulozila-veto/27116786.html>.

Milan Krstić*

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

GLOBAL BRITAIN IN INTERNATIONAL POLITICS AND STRATEGIC OPTIONS OF SERBIA IN RELATIONS WITH THE UNITED KINGDOM

Resume

The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland officially left the European Union in 2020. In line with this great geopolitical change, official London has produced a new integrated strategy for the so-called "Global Britain" in international relations. Considering that British influence on the Balkans has been present since early 19th century, this geopolitical change got the attention of the Western Balkan relations analysts as well. This text aims to provide an answer to the question of what kind of United Kingdom's policy can be expected towards the Western Balkans region, and towards the Republic of Serbia in particular, as well as what strategic options Serbia has at its disposal in its relationship with official London. The paper claims that the United Kingdom's actions in the region will be largely determined by the global British strategy, aimed primarily at preventing the spread of Russian and, to a lesser extent, Chinese global influence. It is also claimed that Serbia's attitude towards Russia and, to a lesser extent, China will primarily affect the future of Belgrade-London relations, although other issues will certainly have an impact (Kosovo and Metohija, Bosnia and Herzegovina, security cooperation with NATO, etc.). Through analysis of main strategic documents in the field of foreign and defence policy, as well as through the analysis of the recent UK behavior in international relations, the first part of the paper presents the international strategy of "Global Britain" after Brexit and outlines the general international goals of the UK. The second part of the paper presents British in the Western Balkans region. The third part of the paper presents a brief overview of Serbian-British relations in the last five years and points to key trends, benefits and obstacles in mutual relations. The fourth and last part of the paper summarizes

* E-mail address: milan.krstic.fpn@gmail.com.

* Овај рад је примљен 1. маја 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 30. маја 2023. године.

what the goals of Serbian action towards the United Kingdom should be, and in what way certain strategic, but also more concrete political decisions of Serbia can affect bilateral relations between the two countries.

Keywords: United Kingdom, Great Britain, Brexit, Serbia, strategy, foreign policy, defence, Russia, China, NATO